

65. Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Mizah: "Bizim Matrak Sınıf" Serisinin Arapça Çevirilerinin İncelenmesi¹

Hilal ARSLAN BİLİR²

Murat ÖZCAN³

APA: Arslan Bilir, H. & Özcan, M. (2024). Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Mizah: "Bizim Matrak Sınıf" Serisinin Arapça Çevirilerinin İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 1084-1106. DOI: 10.29000/rumelide.1471534.

Öz

Çeviri edebiyat eserleri, çocuklar için dışarıya açılan bir penceredir. Çeviri sayesinde çocuklar yabancı dünyayı ve başka kültürleri tanıyarak öğrendikleri yeni kültürle kendi dünyasını karşılaştırma fırsatı bulur. Mizah içeren edebî eserler, öğrenme işini en iyi eğlenerek ve gülerken yapan çocukların zihinsel ve ruhsal gelişimleri açısından da büyük önem arz etmektedir. Çocuklar kendi dünyaları dışında yabancı olan toplumların mizahlarını çeviri yoluyla öğrenmektedirler. Kültürel ve dilsel öğeler içermesi sebebiyle çocuk edebiyatında mizahın başka bir dile ve kültüre aktarılması son derece zordur. Çocuk edebiyatında mizahın aynı zamanda çocuğa göreliğin düşünülerek aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada çocuk edebiyatındaki mizah unsurlarının çevirisi ele alınmıştır. Yusuf Asa'lın kaleme aldığı *Bizim Matrak Sınıf* adlı kitap serisinin Arapçaya çevirisinin incelendiği çalışmada kaynak metinlerde yer alan mizah unsurları Johnson (2010) tarafından geliştirilen resimli çocuk kitaplarındaki mizahi unsurları inceleme formuna göre belirlenmiştir. Ayrıca mizah unsurlarını aktarırken hangi çeviri stratejilerinin kullanıldığı incelenmiş ve çeviriler Newmark'ın (1988) eşdeğerlik yaklaşımı bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda, mizah unsurlarının çok fazla dilsel ve kültürel referanslar içerdiği gözlemlenmiş, buna bağlı olarak çevirmenin pek çok yerde kültürel ve betimleyici eşdeğerliğe başvurmak durumunda kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda mizah unsurlarının aktarımı sırasında sorunlar yaşandığı ve bunun kültürel mizah kayıplarına sebep olduğu saptanmıştır.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu makale "Çocuk edebiyatında mizah unsurlarının çevirisi bağlamında "Bizim Matrak Sınıf" serisinin Arapça çevirilerinin incelenmesi" isimli doktora tezi çalışması kapsamında üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %0

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 07.03.2024-**Kabul Tarihi:** 20.04.2024-**Yayın Tarihi:** 21.04.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1471534

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlüme

² Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü / Res. Ass., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Arts, Department of Translation and Interpreting, Department of Arabic Translation and Interpreting (Ankara, Türkiye), hilal.arslan@hbv.edu.tr., ORCID ID: 0000-0002-0198-1977, **ROR ID:** https://ror.org/05mskc574, **ISNI:** 0000 0004 7221 6011

³ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi / Professor, Gazi University, Faculty of Education, Department of Foreign Languages Education, Arabic Language (Ankara, Türkiye), mozcan@gazi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2991-5506, **ROR ID:** https://ror.org/054xkpr46, **ISNI:** 0000 0001 2169 7132, **Crossref Funder ID:** 501100003356

Anahtar Kelimeler: Çeviri çocuk edebiyatı, mizah, eşdeğerlik yaklaşımı, çeviri stratejileri.

Translation Children's Literature and Humor: A Review of the Arabic Translations of the "Bizim Matrak Sınıf" Series⁴

Abstract

Translated literary works offer children a window to the outside world. Thanks to translation, children have the opportunity to get to know the foreign world and other cultures and compare their own world with the new culture. Literary works that contain humour are also of great importance for the mental and spiritual development of children who learn best by having fun and laughing. Children learn the humour of other societies through translation. Humour in children's literature is extremely difficult to transfer into another language and culture because it contains cultural and linguistic elements. Humour in children's literature should take into account children's levels. In this context, this study deals with the translation of humorous elements in children's literature. This study analysed the Arabic translations of the book series titled *Bizim Matrak Sınıf* authored by Yusuf Asal. To this end, humorous elements in the source text were first identified using the form developed by Johnson (2010) to analyse humorous elements in children's picture books. Additionally, translation strategies used to transfer humorous elements were analysed, and translated humorous elements were evaluated based on Newmark's (1988) equivalence approach. The results of the study showed that humorous elements contain a lot of linguistic and cultural references, and thus, the translator had to resort to cultural and descriptive equivalence in many instances of humour. Accordingly, it was found that there were problems during the transfer of humorous elements, and this results in the losses of cultural humour.

Keywords: Translated children's literature, humour, equivalence approach, translation strategies

Giriş

Yaşamın ilk zamanlarını oluşturan çocukluk evresinde insan kültür, ahlak, dil vb. konularda kendisine yön veren çocuk edebiyatıyla tanışır. Çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatı gibi çeviriden etkilendiği yadsınmaz bir gerçektir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı eserleri yazılırken ve çevrilirken eserin çocuğa göre yazılması, yazının eğlenceli hâle getirilmesi ve çocuğun gelişimine katkıda bulunması, sözcüklerin çocuğun kavrayabileceği düzeyde olması gibi bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir (Çer, 2019: 2). Çocukların okudukları kitapları eğlenceli hâle getiren en önemli unsurlardan biri mizahtır. McGhee

⁴ **Statement:** This article has been produced within the scope of the doctoral dissertation titled "Examining the Arabic translations of "Bizim Matrak Sınıf" series in the context of translation of humor elements in children's literature".. It is declared that scientific and ethical principles have been followed in the preparation process of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 0

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 07.03.2024-Acceptance Date: 20. 04.2024-Publication Date: 21. 04.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1471534

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

(2002: 27), çocuklardaki mizahın onların bilişsel gelişimleriyle bağlantılı olduğunu ve bu bağlamda çocukların mizah gelişiminin iki yaşında başladığını söylemektedir.

Aslen Arapça bir sözcük olan mizah, "şaka ve latife" anlamlarına gelen, Arapça 'مزح' (m-z-h) kökünden türeyen bir sözcüktür. Mizahta amaç her ne kadar güldürme olsa da toplumdaki çirkin ve aksak yönleri eleştirme anlamını da içinde barındırır (Durmuş, 2020: 205). Evrensel bir olgu olarak görülen mizah, toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda mizah çevirisinin çeviribilim bağlamında incelenmesi kaçınılmazdır. Çalışmada çeviri çocuk edebiyatı ve mizah aynı paydada bir araya getirilmeye çalışılmaktadır.

Bu amaca hizmet etmek için çalışmada Yusuf Asal'ın *Bizim Matrak Sınıf* (2020) adlı çocuk edebiyatı serisi, Samir Zahran tarafından yapılan çevirileri ile karşılaştırılarak okunmuş ve incelenmiştir. Eserlerdeki mizah türleri, Johnson (2010) tarafından geliştirilen ve Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan "resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurları inceleme formu" – sözel, durumsal ve görsel mizah- sınıflandırmaları dikkate alınarak tespit edilmiştir. Araştırma örneklemini olan kitaplarda belirlenen mizah unsurlarını Newmark'ın (1988) çeviride eşdeğerlik yaklaşımı bağlamında çevirmenin hangi çeviri yöntem ve stratejilerine göre çevirdiği tespit edilmiş ve kullanılan bu yöntem ve stratejilerin kullanılma sıklığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çeviri çocuk edebiyatında mizah çevirisinin pratikte uygulanıp uygulanamayacağı çalışmada ortaya konulmaya çalışılmış ve çevirideki mizah kayıplarının ne düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Araştırma Soruları

- Çalışmada kullanılan Yusuf Asal'ın *Bizim Matrak Sınıf* (2020) adlı kitap serisinden seçilen örneklerde Johnson tarafından geliştirilen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formuna göre en sık görünen mizah unsuru hangisidir?
- Çalışmadaki mizah çeviri örneklerinde Newmark'ın (1988) eşdeğerlik yaklaşımlarından hangisi en fazla kullanılmıştır?
- Çevirilerdeki mizah unsurlarının aktarımında mizah kaybı ne derece meydana gelmiştir?

Yöntem

Nitel araştırma, sosyal bilimlere dayanan, çalışmanın ne olduğu yorumlanarak elde edilen, araştırmacının konuya dahil olduğu, anlama odaklanan bir araştırma yöntemidir (Öztürk, 2014: 72-73). Çalışmada örneklem olarak tercih edilen *Bizim Matrak Sınıf* (2020) adlı çocuk edebiyatı serisindeki mizah unsurlarının erek dil olan Arapçaya nasıl aktarıldığı yorumlandığı ve betimlendiği için bu çalışma nitel bir araştırma örneğidir. Çalışmada araştırmacının yorumlarına yer verilmiş, anlam üzerine odaklanılmış ve doküman analizi gibi yöntemler kullanılmış, çalışma öznel bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada ele alınmış olan *Bizim Matrak Sınıf* adlı çocuk edebiyatı serisinde yer alan mizah unsurlarının hedef dil olan Arapçaya nasıl aktarıldığı detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın kuramsal kısmı olan çeviri çocuk edebiyatında mizah türleri açık bir şekilde betimsel analiz yöntemi kullanılarak anlatılmıştır. Asal (2020) tarafından kaleme alınan *Bizim Matrak Sınıf* adlı kitap

serisi ve Arapçaya çevrilmiş olan "نور" (Nur) serisi ayrı ayrı detaylandırılarak okunmuş ve bu bağlamda kullanılacak olan mizah türleri belirlenmiştir. Çalışmada elde edilmiş olan mizah öğeleri mizah türlerine göre tek tek ele alınmış ve bu mizahların çeviri sonucunda kayıplara uğrayıp uğramadığı ve hangi kuram ve stratejiye göre yapıldığı tespit edilmiştir.

1. Çeviri çocuk edebiyatı

Yetişkin edebiyatına benzeyen çocuk edebiyatının kendine ait birtakım özellikleri vardır. Bu durum çeviri çocuk edebiyatında da aynıdır. Okuru çocuk olsa da yazarı ve çizeri yetişkin olan bu alanda çocuğa göreliliği, fayda ve zararı belirleyen yetişkindir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı çevirmenlerinin hedef dile aktarılmış eserlerin rahat bir şekilde okunabilmesi ve özgünlüğünü koruyabilmesi için çabalamaları gerekmektedir (Neydim, 2006).

Çocuklar için yabancı dünyaya açılan bir pencere olan çeviri çocuk edebiyatında çevirmen yabancılaştırma stratejisini tercih ettiği sürece çocuklar farklı kültür deneyimi kazanırlar (Kurultay, 1993: 198). Yerleştirmeye yapılan çevirilerde bu durumdan söz etmek pek mümkün değildir. Bu bağlamda çocuk edebiyatında olduğu gibi çeviri çocuk edebiyatında da alanında uzman çevirmenlerin olması ve bu çevirmenlerin metinler arasındaki kültürel farklılıkları dikkate alarak çevirilerini gerçekleştirmesi çocuk okura kolaylık sağlayacaktır.

Belli bir alanın merkezde olmadığı durumlarda edebiyat, yapılan çeviri hareketiyle gelişim gösterir. Bunun örneklerini Türk ve Arap edebiyatında görmek mümkündür. Türk edebiyatında Modernleşme Tanzimat döneminde yapılan çevirilerle başlarken, Arap edebiyatında *Nahda* (rönesans, yenileşme) hareketiyle başlamış ve gelişim göstermiştir. Edebiyatın bu anlamda gelişmesiyle birlikte yeni türler ve ilk çeviri çocuk edebiyatı eserleri verilmeye başlanmıştır.

Türkiye’de çeviri çocuk edebiyatı hareketleri ilk olarak Tanzimat döneminde görülmektedir. 1859 yılında Yusuf Kâmil Paşa’nın yapmış olduğu *Fenelon’un Telemak* adlı çevirisi ilk çocuk edebiyatı çevirisi olarak kabul edilmektedir (Alpaslan, 2007: 16). 1719 yılında yayımlanan Daniel Defoe’nin kaleme almış olduğu *Robinson Cruseou* adlı romanı Türkiye’de 1864 yılında çevrilmiştir. Ahmet Lütfi’nin yapmış olduğu çeviri *Hikâye-i Robinson* adıyla yayımlanmıştır. Jonathan Swift’in yazmış olduğu *Gulliver* romanı 1872’de Mahmud Nedim tarafından *Gulliver Nam Müellifin Seyahatnamesi* olarak yayımlanmıştır (Neydim, 2020: 860). Ahmet İhsan Tokgöz Jules Verne’nin *Gizli Ada*, *Seksen Günde Devrialem*, *İki Sene Mektep Tatili* eserlerini çevirerek alana katkıda bulunmuştur. Yine bu dönemde Mehmet Emin *Beş Hafta Balon ile Seyahat* ve *Merkezi Arza Seyahat* adlı eserleri çevirmiştir. Bunların yanı sıra şiir ve fabl türünde kısa hikâyeler de kaleme alan yazarlar vardır. Bunların arasında Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Şinasi gibi tanınmış yazarlar yer almaktadır (Kılıç ve Gürbüz, 2019: 237).

Arap dünyasında modern çocuk edebiyatı Avrupa’daki gelişmeler doğrultusunda 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Bu bağlamda ilk çeviri çocuk edebiyatı eserlerine Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde Mısır’da rastlanmaktadır. Çeviri çocuk edebiyatının ilk öncü ismi Rifâ’a et-Tahtâvî ikincisi Muhammed Osman Celal’dir. et-Tahtâvî’nin *Hikâyâtü’l-Efâl* çevirisi çocuk edebiyatı alanında yapılmış önemli bir çeviri eserdir. Muhammed Osman Celal, *el-Uyûnu’l-Yevâkız fi’l-Emsâl ve’l-Mevâ’iz* eserini *Kelile ve Dimne* ve *La Fontaine* gibi eserlerden etkilenecek kaleme almıştır. Yine Ahmet Şevkî ve İbrahim el-Arab Arap dünyasının önemli çeviri çocuk edebiyatçılarındandır. Arap çocuk edebiyatında özgün eser döneminin öncüsü Kâmil Kılânî, günümüz çocuk edebiyatına yakın eserler veren ve pek çok çeviri ürünü bulunan bir edebiyatçı olarak özelde Mısır’da genelde Arap edebiyatında yerini almıştır (Köşeli, 2011:

173). Mısır'da çeviri çocuk edebiyatında yaşanan gelişmelerin ardından Suriye, Lübnan ve diğer Arap ülkelerinde de çeviri hareketleri yaşanmış özellikle son yıllarda daha önce de belirtildiği gibi bazı Körfez ülkelerinde bu çalışmalar yoğunlaşmıştır. Çalışmada incelenen *Bizim Matrak Sınıf* adlı eserin çevirisi TEDA kapsamında Birleşik Arap Emirlikleri menşeli Dar Rabie yayın evi tarafından basılmıştır.

2. Mizah

Henüz net bir tanımı bulunmayan mizah, son derece karmaşık bir kavramdır. Mizahın "umor" kelimesinden türeyen tıbbi bir kelime olduğu ileri sürülmektedir. Fransa'dan İngiltere'ye oradan da tüm dünyaya yayıldığı ileri sürülen mizah (humour) kelimesi net bir anlamı olmayan karmaşık ve belirsiz bir sözcüktür. Bu bağlamda mizahın eğlence, saçmalık ve güldürü gibi farklı anlamları içinde barındırdığı ve bu anlamların hem birbirine yakın hem de farklı şeyleri ifade ettiği söylenmektedir (Chiaro, 2010: 13-14).

Mizahı Shakespeare, Cervantes ve Moliere gibi tanınmış yazarlar eserlerinde kullanmıştır (Berger, 1993: 2). Mizah araştırmalarının çok eskiye dayanmadığı, daha çok 1980'li yıllardan sonra araştırmalara konu olduğu görülmektedir (Aslan, 2006: 2). Mizah, ilk olarak açıklanması kolay bir terim olarak görünse de insan zekasının bir sanatı, ironi, dalga geçme, eğlence, taşlama anlamlarını bir arada barındıran karmaşık bir olgudur. Nesin (2001: 19) gülmeye mizahı bağdaştırarak birbirinden ayıramayacaklarını belirtir. Çiftçi (1998: 147) ise bu gülmenin sadece neşeden değil acıdan da olabileceğini vurgular.

Moreall (1997: 3-4), bebeklerde "cee" yapma, oynadığı oyunda galip gelme, zevkli bir iş yapma, sihirbazlık numaraları ve gıdıklanma gibi durumları mizahi olmayan durumlar olarak niteler. Tuhaf giyimli insanları görme, konuşurken hecelerin birbirine girmesi, taklit yapana gülme, fıkra dinleme vb. durumların ise mizahi gülmeye örnek olabileceğini söyler.

Mizah türlerine bakılacak olunursa, birçok araştırmacı bu konuda çeşitli mizah türleri öne sürmüşlerdir. Bunların bazısını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Vandaele (2002), mizah türlerini hiciv ve parodi olarak ele almıştır: *Hiciv*, yerici ve eleştirel mizah türü; *parodi*, bilinen eser veya normların abartılarak taklit edildiği mizah türüdür.

Ritchie (2010: 34) mizah türlerini göndergesel ve sözlü mizah olarak ikiye ayırmıştır: *Göndergesel mizah*, hikâye ya da durumlarda yer alan ifadeleri iletme için dilin kullanılmasıdır; *sözlü mizah*, anlatılmak istenilenin bir dilin özelliklerine dayandırılarak anlatılmasıdır.

Ross (1998: 4-8) mizah türlerini tabu kırma, kelime oyunu ve belirsizlik, kinaye ve metinlerarasılık, hedefe saldırı ve saçmalık olarak beş ana kategoriye ayırmıştır: *Tabu Kırma*, bir kültürde var olan tabuların, kuralların yok sayılması durumudur; *kelime oyunu ve belirsizlik*, sözcüklerle alakalı mizah türüdür; *kinaye ve metinlerarasılık*, dil ve genel kültür bilgisinin yeterli düzeyde olması gereken bu türde metinlerarasılıkta bir söze atıfta bulunmaktadır ve karşıdaki aynı hissi alamadığı durumda belirsizlik anlaşılmamaktadır; *hedefe saldırı*, alaylı bir şekilde karşı tarafa saldırarak meydana gelen gülünç durumu içermektedir; *saçmalık*, aniden ortaya çıkan yersiz ve saçma durumlar karşısındaki verilen gülme tepkisidir.

2.1. Türk ve Arap edebiyatında mizahın gelişimi

Anadolu'da uzun bir geçmişe dayanan mizah siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerle farklı dönemlere ayrılmaktadır. Öngören (1998) Türk mizahını Antik Anadolu Mizahı, Selçuki Mizahı ve Cumhuriyet Öncesi Anadolu Mizahı olarak üç döneme ayırmıştır. Mizahı oluşturan ve geliştiren sebepler arasında toplum içerisindeki düzensizlikler, adaletsizlikler, haksızlıklar vb. durumlar gösterilebilmektedir.

Türkiye'de mizahın yazılı hale getirilmesi Tanzimat dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde mizah, siyasi sebeplerle yergi odaklı yapılmış ve birçok mizah dergisi çıkarılmıştır. İlk mizah dergisi *Diyojen* Teodor Kasap tarafından çıkarılmış, bunu *Hayal dergisi*, *Çingiraklı Tatar* ve *Latife ve Kamer* dergileri izlemiştir (Usta, 2009: 70). 1946 yılında çıkarılan Markopaşa dergisi sonraki yıllarda sürekli isim değiştirerek varlığını koruyabilmiştir (Özocak, 2011: 269-270). 1970'li yıllarda yaşanan köyden kente göç önemli ölçüde mizahı etkilemiştir. 1972 yılında *Gırgır* dergisi çıkarılmıştır. Sonrasında askeri darbenin etkisiyle karikatür çizilmesi ve mizah yapılması yasaklanmıştır. 1980 yılından sonra siyasette ve toplumda yaşanan değişimler mizaha yansımış, mizahçıların temel konusu Turgut Özal olmuştur. 1990'da internetin yayılmasıyla birlikte mizah için yeni bir dönem başlamıştır. Günümüzde politikacılar, çeteler, kasetler, terör olayları vb. mizahın gündemini oluşturmaktadır.

Doğuda Arap, İran ve Türk edebiyatları mizah konusunda birbirini etkilemişlerdir. İlk olarak İranlıların hikâye ve fıkra olarak Arapları etkilediği ancak İslamiyet'ten sonra Arap edebiyatının İran edebiyatını etkilediği görülmektedir. Arap edebiyatında mizah en parlak dönemini Abbasiler zamanında 9. ve 10. yüzyıllarda yaşamıştır (Doğan, 2012: 47-53). Arapların daha çok *fukâhe* şeklinde adlandırdığı mizah bazen *mizah*, *nükte*, *nevâdir*, *hezl*, *mulhe*, *suhriyye*, *hicv*, *latife* ve *tehekkum* gibi yakın anlamlara gelen sözcüklerle de kullanılmaktadır (Avadallah ve Uylaş, 2010: 152).

Araplarda mizahın en yaygın olduğu ve tarihinin en uzun geçmişe dayandığı ülke Mısır'dır. Firavun döneminde papirüs ve çömlekler üzerinde sosyal ve siyasi konularda alaylı resimlere rastlanmaktadır. Araplar mizahı derleme işine geçmişten beri önem vermiş ve fıkra bilen insanların yanına gidip para karşılığında satın almışlardır. Araplarda Ebu'l-İber gibi şakayı öğreten hocalar bulunmaktaydı (Ferrac, 1980: 57). Arap edebiyatında İslamiyet öncesinde başlayan mizah, İslamiyet'le birlikte devam etmiş ancak bu dönemde insanı rencide eden ve toplumu kin ve nefrete sürükleyen mizahın yapılması yasaklanmıştır. Emevîler döneminde farklı toplumlarla etkileşim haline geçilmesi ve dönemin lüks ve şatafatlı yaşantısı mizah konuları üzerinde etkili olmuştur. Abbasiler dönemi belirtildiği gibi mizahın en parlak dönemi olmuştur. Bu dönemde daha önceki dönemlerde yapılan mizahlar kayıt altına alınmıştır.

Emevîler döneminde Cerîr, el-Ahtal ve Ferazdak siyasi atışmaları içeren şiirler, el-Mütenebbi ve İbnu'r-Rumi alay ve eğlence içerikli hicivler kaleme almışlardır. Abbasiler döneminde İbn Şumakmak, Ebu'r-Ruka'mak, Ebu Dülame el-Esedi ve Hüseyin b. el-Cezzar gibi şairler insanların beğendikleri nükte ve hicivler yazmışlardır (Sarıkaya, 2020: 12). Abbasiler döneminin en önemli mizahçısı Câhız'dır. Mizahta en çok alayı kullanan Câhızla birlikte alay türü bir edebi sanat haline gelmiştir. Emevi ve Abbasi döneminin bir diğer önemli mizahçısı ise Cemmâz'dır. Sosyal hayatın farklı kesitlerine ait düşünce ve tecrübelerini mizahi olarak edebi bir üslupla dile getirmiştir. (Günday, 2010: 69-70). Modern Arap edebiyatında ilk eğlence ve komedi dergileri; Abdullah en-Nedim'in çıkarmış olduğu *et-Tenkit ve't-Tebkit* ve *el-Üstaz* dergileridir. Hasan el-Alati, İmam el-Abd, Hıfnî Nasif ve Şeyh Şerbetli gibi şairler eğlence içerikli dergilerde alaycı şiirler kaleme alarak halkın alay ve mizaha yönelmesinde rol oynamışlardır (Sarıkaya, 2020: 15).

2.2. Mizah çevirisi

Kültürlerarası aktarımın sağlandığı çeviriyle birlikte toplumlar birbirleriyle iletişim halinde olmuşlardır. Çeviri esnasında kültürel öğelerin aktarımı zorlu ve yeri geldiğinde sorun teşkil eden bir eylem olmuştur. Kültürün içinde yer alan mizah unsurlarının başka dile aktarımı da aynı şekilde oldukça karmaşık bir süreçtir. Her toplumun kendine ait mizah anlayışı olduğu düşünüldüğünde mizahın çeviride başlı başına önemli sayılabilecek bir konu olduğu görülmektedir.

Mizah çevirisini zorlaştıran iki etkenin dil ve kültür olduğu söylenebilir. Bu iki etkenin kaynak dil ve hedef dilde belli oranlarda uyuma sağlaması mizah çevirisini biraz olsun kolaylaştırabilir. Ancak yapılan mizah özellikle dil odaklı olduğunda çeviri oldukça zor bir eylem haline gelmektedir (Ünsal, 2020: 669). Mizahın karmaşıklığı ve belirsizlikleri sebebiyle çevirmenlerin kaynak ve hedef dile ve kültürlerine iyi derecede hâkim olmaları gerekmektedir (Ageli, 2014).

Şiir çevirisi kadar zor ve karmaşık olan mizah çevirisi, dilsel işaretlerin ve çağrışımların yorumlanması ve aktarılması gibi iletişime dayanan bir olgudur. Bu bağlamda işaretlerin hedef dile aktarımı kolay olsa da çağrışımların aktarılması son derece zordur (Diot, 1989). Mizah çevirisi yaparken ilk önce kaynak kültürdeki mizahın kültürel, durumsal ve dilbilimsel açıdan hangisinin hedef dile çevrileceğine karar verilmelidir (Popa, 2005).

Mizah çevirisi yaparken mizahi öğelerin bilincinde olmak gerekmektedir. Çünkü çeviri yapıldıktan sonra elde edilen ifade ya da metin komiklik ölçüsüyle değerlendirilecektir. Bu sebeple Zabalbeascoa (1996) kaynak ve hedef metinlerin birbiriyle kıyaslanmasının doğru olmadığını kimi zaman hedef metnin kaynak metinden daha eğlenceli olabileceğini söylemektedir.

2.3. Mizah çevirisinde karşılaşılan sorunlar

Dil, birey ve topluma ait kültüre dayanan ve gülmeyi doğuran etkenlerin farklılıkları mizahın "çevrilemezliği" konusunu gündeme getirmektedir. Günümüzdeki bilgi ve teknolojinin sağladığı imkanlar, her türlü eserin "çevrilebilir" olduğunu, asıl önemli olanın metin türü olarak mizahın erek kültürde amacını yerine getirip getiremediğinin sorgulanmasıdır (Yazıcı, 2020: 5).

Mizah çevirisi toplumların kültürel ve dilsel farklılıklarından dolayı kolay değildir. Çevirmenler bu sebeplerle bazen mizah çevirisinde çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar. Çevirmenlerin karşılaştığı sorunların pek çoğu kültürel anlamda çevirinin yapılamamasından kaynaklanmaktadır (Vandaele, 2010: 150).

Mizah unsurlarını çevirirken çevirmenin; içeriğinde atasözleri, ironi ve bilmecenin olduğu kısa ya da roman tarzında uzun metinlerle karşılaştığında birtakım sorunlarla karşılaşması kaçınılmazdır. Bu zorlukların nedeni mizah çevirisinin eşdeğerlik, çevrilebilirlik ve çevrilemezlik ile yakından ilişkili olmasıdır. Bu bağlamda yapılan çevirilerin orijinal metinle benzer görünmesi gerekmektedir (Chiaro, 2010: 6-7).

Mizahın çevrilebilirliğine dair Ünsal (2020: 669) şöyle söylemektedir:

Mizah çevirisi kültürel bir çakışmadır, farklı kültürlerin mizahı her zaman merak uyandırmakta ama ilgisizlik ya da anlaşılmazlığa, hatta yanlış anlaşılmalara maruz kalabilmektedir. Eğer mizahın büyüüsü

dilsel kullanımdan kaynaklanıyorsa, bir dilden diğere mizah çevirisi taviz verme gibi görünse de yine de mümkündür.

Mizah çeviri eylemi yapılmadan önce anlaşılması zor olabilmektedir. Laurian (1989: 13) mizahın yazımı ve anlaşılması hakkında birçok unsur olduğunu söylemektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Sözcüklerin belli başlı göndermeleri: Çeviri esnasında kaynak dilde olup erek dilde bulunmayan dil-dışı göndermeler.
2. Sözcüklerin yan anlamları: Kaynak dilde bir göndermeye işaret eden yan anlamın erek dilde aynı göndermeye işaret eden yan anlamlardan farklı olması.
3. Çeviri yapılan iki dildeki eşseslilik, çift anlamlılık ve çok anlamlılık.
4. Ses benzerliği algısı.
5. Bir dile ait zihniyet, psikolojik özellikler ve davranışlar.
6. Bir dili kullanan toplumun dini, ahlaki vb. değerleri.
7. Bir dildeki biçem, metin ve reklam türü.
8. Dilsel bir grubun siyaset ve ekonomi algısı.

Bu unsurlar da göz önünde bulundurulduğunda mizah çevirisi, pek çok kişi tarafından çevrilemez ya da çevirisi çok zor olarak nitelendirilmektedir. Çünkü bir toplumun kültürüne ait güldürme unsuru bir diğ toplumda aynı etkiye sahip olmayabilir. Nida (2001: 111) çeviri yapılırken bir kültürden diğere geçişle ilgili soruları beş alana ayırmaktadır. Bunlar; çevre, sosyal ve maddi kültür, din ve dil kültürüdür.

Nida'nın (2001) belirlemiş olduğu beş alandan hareketle, her topluma ait mizahın kendine mahsus maddi ve manevi kültüre sahip olduğunu, toplumların mizahlarının kendi çevreleriyle ilgili olduğunu; buna bağlı olarak mizah unsurlarının çevirisinde yaşanan zorlukların sadece dil ve kültür olmadığını, bunların yanı sıra biçemsel ve sosyodilbilimsel zorlukların da olduğunu söylemek mümkündür (Ünsal, 2020: 670).

Tarih boyunca araştırmalara konu olan mizah, bir çeviri sorunu olarak çok az çalışmada sistematik şekilde incelenmiştir. Bunun nedeni ise mizahın kültürel, dilsel ve evrensel gibi farklı uygulanabilirlik seviyelerinin olmasıdır. Bu uygulanabilirlik seviyeleri ise çoğu zaman çevirmenler için büyük bir sorun olmuştur (Spanakaki, 2007).

Chiaro'ya (2010: 1) göre mizah sadece tiyatro, film ve çizgi roman çevirisiyle uğraşanlar için değildir. Aynı zamanda mizah başka bir dilde espri yapmaya çalışan biri için de oldukça zordur. Çünkü mizahla bir bütünü teşkil eden gülme eylemi ve bunun doğurduğu mutluluk, sevinç ve eğlence duyguları evrenselidir.

Mizahi metinlerde ortak bir amaç vardır. İnsanın gülme duygusunu ortaya çıkarmayı hedefleyen mizah, çeviri esnasında aynı duyguyu erek okuyucuya verdiği sürece işlevini yerine getirmiş olur. Bu sebeple

çevirmen, karşı tarafın kendisinden ne beklediğini bilmeli ve bu doğrultuda gerekirse gülme eylemini gerçekleştirebilmek için yeri geldiğinde elindeki kaynak metnin anlamını değiştirebilmelidir (Popa, 2004).

Zabalbeascoa (1993) mizah çevirisi esnasında karşılaşılan problemleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Şakayı değerlendirme, bilgi ve tecrübeye uyumun olmaması.
- Çevirmenin tecrübesiz olması. Ancak çevirmen kaynak metinde bulduğu şakaları sınıflandırabiliyorsa, yararlı örnekler ve ipuçları verebilen bir kaynağa ulaşabiliyorsa bu sorun kısmi olarak da olsa ortadan kalkmış olur.
- Bu iki maddede bahsedilen kısıtlamaların etkisi farklı toplumlardaki mizahı anlama noktasında farklılıkları belirleme açısından yardımcı olacaktır. Çünkü bireyler ayrı şeylere gülüp aynı durumlara farklı tepkiler verebilmektedirler. Bu sebeple mizah çevirisini üstlenen çevirmenlerin bu kısıtlamanın farkında olması gerekmektedir.

Mizah çevirisinde karşılaşılan bu tür zorlukların üstesinden gelmek için Attardo (2008: 126-127) edimsel çeviriden söz etmektedir. Burada amaç mizahın kaynak metinde oluşturduğu etkiyi koruyarak hedef dile aktarmak, bazen mizah yok sayılarak metinden çıkarmak ya da mizahı metnin farklı yerlerindeki şakalarla değiştirmektir.

3. "Bizim Matrak Sınıf" adlı kitap serisinin konu ve temaları

Çalışmanın örneklemini oluşturan Bizim Matrak Sınıf adlı seri; *Gürültülü Patırtılı Şeyler*, *Dinozorların Selamı Var*, *Bir Uzaylının Günlüğü*, *İmdaat! Dersimiz İngilizce* ve *Bizim Sınıf Kopya Çekmez* isimleriyle toplamda beş kitaptan oluşmaktadır. Kitaplarda yazar ilköğretim öğrencilerinin eğitilmesini ve çocuklara aile ve vatan bilincinin yerleştirilmesini hedeflemektedir. Yazar çocukların dikkatini çekebilmek için iletileri mizahi yollarla vermeye çalışmıştır. Çalışma esnasında birinci kitabın 19. baskısından, ikinci kitabın 13. baskısından, üçüncü kitabın 15. baskısından, dördüncü kitabın 13. baskısından ve beşinci kitabın 16. baskısından faydalanılmıştır. Nesil Yayınları'ndan çıkarılan kitap serisi, İbrahim Çiftçi tarafından resimlenmiştir.

Eserde dört ana kahraman bulunmaktadır. Bunlar; Çağla, Furkan Efe, Aslı ve Şevval'dir. Çağla, sorumluluk sahibi, çalışkan ve genelde mizah unsurlarının farkında olan akıllı öğrencidir. Furkan Efe, güldürücü şiirleri ve sürekli meşgul olduğu icatlarıyla okuyucuyu güldüren komik karakterdir. Aslı, sürekli kompo teorileri oluşturan hayalperest biri, Şevval ise, unutkanlığıyla okuyucuyu her seferinde güldüren kahramandır.

4. Morgan A. Johnson'ın resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurları inceleme formu

Çalışmada incelenen çocuk kitaplarında var olan mizahi unsurların tespit edilebilmesi için, Johnson (2010) tarafından geliştirilen, araştırmacı Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu kullanılmıştır. Bu form, mizahi unsurları görsel, sözel ve durumsal olarak üç kategoriye ayırmaktadır.

Görsel Mizahi Unsurlar

Fiziksel deformasyon: Tek gözlü bir insan, üç ayaklı bir köpek,

Kavramsal tutarsızlık: Kıyafet giyen bir kedi, dişini fırçalayan bir at,

Karikatürleştirme esprileri: Vücudun bölümlerinin veya eserde yer alan karakterlerin gülünç bir şekle sokulmasıdır,

Uçuk abartı: Çok zayıf bir adam, çok büyük bir silgi,

Maskeleme: Maske takmak, palyaço kılığına girmek,

Abartılı küçültme: Çok küçük ayakları olan bir adam, çok kısa boylu bir kadın,

Kostüm: Günümüzde Batman kıyafeti giyilmesi, görsel mizahi unsurlara verilebilecek örneklerdendir.

Sözel Mizahi Unsurlar

Türkçede yer almayan sesler: Gırrr sesi,

Kafiye: Aman yarabbi ne yaptınız! Ne diye patronla inatlaştınız?

Saçma kelime: Abra kadabra,

Nesneyi farklı isimle isimlendirme: Ahmet’e Zeynep demek, kediye fare demek,

Tekrarlı kafiye: Araba, yabara, kadaba,

Kelimelerin saçma dizilişi: Ayşe köpeğini sayfada gezintiye çıkarmıştı,

Kavramsal açıdan yanlış ses: Miyavlayan bir köpek,

Kes yapıştır söz: Fakir Fukara Fonu’na Fak Fuk Fon,

Garip sesler: Çok zayıf ve cılız bir adamdan gür bir sesin çıkması,

Fıkra: Metinlerde yer alan ince anlam ve şaka içeren kısa öykülerdir,

Zıt anlamlı kelime: Geleceğin kızı geçmişin adamından kaçınır,

Tık tık kimse yok tarzı şaka oyunu: Tık tık, kim o, ben kapıcı Memo,

Söz evirtim: Farklı anlamları taşıyan kelimelerin ses benzerliğiyle yapılan kelime oyunudur (Güler ve Güler, 2010),

Özlu taşlama: Metinlerde yer alan topluluklara yapılan taşlama şeklindeki ifadelerdir,

Şakalaşma: Karşılıklı yapılan şaka ve esprilerin olduğu ifadelerdir,

İroni: Metinlerde yer alan bir sözcüğün tam tersini ima etmek için alay ederek söylenen ifadelerdir,

Saraka: Espri yapılan kişinin kastedilen anlamın farkında olmaması durumudur,

Yergi: Yetersizlik, kusur, boş inanç ve adaletsizlikleri dolaylı yoldan gülünç bir şekilde eleştirerek kullanılan ifadelerdir,

Zıpır bilmece: Yer in kulağı var, benim de kulağım var, peki ben yer miyim? Yemeeem!

Bilmece: Güldürü içeren Temel ve Bektaşî fıkraları, sözel mizahi unsurlara verilebilecek örneklerdendir.

Durumsal Mizahi Unsurlar

Mış gibi oyun: Bir çocuğun iç içe geçirdiği çorapları topmuş gibi oynaması,

Dokunma içerikli fiziksel oyun: Gıdıklama gibi fiziksel temasla yapılan şakalar,

Sürpriz durum: Olayların beklenmedik şekilde sonuçlanma durumlar,

Gaf yapma: Kilolu bir kadına "Hamile misiniz?" diye sorulması,

Kaba şaka: Başkalarının ziline basıp kaçmak,

Vücudun bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler: Çocukların bağırsak ve idrar ile yaşadıkları kazalar ve bunun üzerine yapılan esprileri içeren durumlar,

Başkası üzerinde üstünlük hissine dayalı mizah: Birtakım motor becerilerini elde etmiş bir çocuğun bunları henüz sağlamamış bir başka çocuğa karşı kendini üstün hissetmesine dayalı durumlar,

Özdeşleme: "- Sana hediye ettiğim sırt kaşiyıcısını kullanabiliyor musun?

- O sırt kaşımak için miydi? Eşim onu salata yerken kullanıyor",

Rol değiştirme: Bir aslanın bilgisayar kullanması, farenin küpe takması,

Abartılı eylem komedisi: Hızlı ve gürültülü fiziksel yapılan esprileri içeren durumlar,

Parodi: Orhan Veli Kanık'ın yazmış olduğu "Ne atom bombası/ Ne Londra konferansı/ Bir elinde cımbız/ Bir elinde ayna/ Umurunda mı dünya" dizelerinin, "...Bir elinde telefon/ Bir elinde tablet/ Umurunda mı dünya şeklinde değiştirilmesi,

Aşağılama: Birinin alaya alındığı ve aşağılandığı durumlar,

Sosyal gaf: Sosyal bir ortamda yapılan pot kırmadır,

Başkasını taklit: Bir çocuğun siren sesini taklit etmesi,

Muziplik: Birisinin yüzüne pasta fırlatmak,

Freud Sürçmesi: Bilinçaltında yatan bazı şeylere dayanarak yapılan konuşma ve eylemlerde ortaya çıkan sapmalar,

Kötü şaka: Etnik farklılıklardan dolayı yapılan espriler,

Anekdot: Daha çok tanınan kişiler hakkında özel bir konu ya da sırrın ağızdan ağıza yayılması durumsal mizahi unsurlara örnek olarak verilebilir.

Bu çalışmada Johnson’ın (2010) oluşturmuş olduğu mizah unsurları formundan -sözel ve durumsal-mizah unsurlarına yer verilmiştir. Araştırmacı görsel mizah unsurlarını çalışmanın ana teması olan çeviribilim disiplininin dışında gördüğü için bu unsurları çalışmada sınırlı tutmuştur.

5. Newmark’ın çeviride eşdeğerlik yaklaşımı

Newmark’ın, çeviride üzerinde durduğu nokta çeviri eğitimidir. Yeni hipotezler oluşturmaya yol açan “niçin” sorusu yerine “çeviri nasıl yapılır” sorusuna cevap aramaktadır (Yazıcı, 2005: 20). 1988 yılında kaleme aldığı *A Textbook of Translation* adlı eserinde çeviri yapılırken esas sorunun kaynak dil odaklı mı yoksa erek dil odaklı mı yapılacağı konusunda bir V diyagramı oluşturmuştur (Newmark, 1988: 45):

Kaynak Dil Odaklı

Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri

Bağımlı Çeviri

Sadık Çeviri

Anlamsal Çeviri

Erek Dil Odaklı

Uyarlama

Serbest Çeviri

Deyimsel Çeviri

İletişimsel Çeviri

Sözcüğü sözcüğüne çeviri / Word-for-word Translation / الترجمة كلمة بكلمة: Kaynak metnin korunarak erek dile aktarılmasıdır.

Bağımlı (Birebir) çeviri / Literal Translation / الترجمة الحرفية: Çeviri esnasında sözcüklerin dilbilgisel eşdeğerlerine göre yapılan çeviri yöntemidir.

Sadık Çeviri / Faithful Translation / الترجمة الوافية: Bu yöntemde kaynak metnin kesin anlamı erek dilin dilbilgisi çerçevesine göre yeniden oluşturulur.

Anlamsal Çeviri / Semantic Translation / الترجمة المعنوية/ الدلالية: Bağımlı çevirinin kaynak metne son derece bağlılığının aksine bu yöntemde çevirmene esneklik tanınarak yaratıcılık imkânı sunulur.

Uyarlama / Adaptation / التكيف: Kaynak dilde var olan bir ifadenin erek dilde karşılığının bulunamadığı durumlarda kaynak dildeki benzerlerinin kullanılmasıdır.

Serbest Çeviri / Free Translation / الترجمة الحرة: Kaynak metnin içeriğine ve biçimine bağlı kalmadan yapılan çeviri yöntemidir.

Deyimsel Çeviri / Idiomatic Translation / الترجمة الاصطلاحية: Kaynak dildeki herhangi bir ifadenin hedef dile deyim, yaygın ifadeler, atasözü vb. kullanılarak aktarılmasıdır.

İletişimsel Çeviri / Communicative Translation / الترجمة التخاطبية- التواصلية: Kaynak metnin bağlamsal anlamının içerik ve dil bakımından anlaşılabilir şekilde erek metne aktarılmasıdır.

Newmark çeviri sürecinde üç tür eşdeğerlikten söz etmektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kültürel Eşdeğerlik / Cultural Equivalent / المرادف الثقافي: Kaynak dilde kültür içerikli kelimelerin hedef dile çevrilirken buna yakın kültür eşdeğerleriyle aktarma yöntemidir. Çeviri esnasında kültürel öğelerin çevrilmesinde sık kullanılan kültürel eşdeğerlik, kaynak dilde verilmek istenen mesajın aynıısının erek dile aktarılmasıdır (Newmark, 1988: 82).

İşlevsel Eşdeğerlik / Functional Equivalent / المرادف الوظيفي: Kaynak dilde yer alan kültürel unsurların hedef dilde tarafsız bir şekilde eşdeğerliğinin oluşturulmasıdır (Newmark, 1988: 83).

Betimleyici Eşdeğerlik / Descriptive Equivalent / المرادف الوصفي: Kaynak dilde yer alan kültürel unsurların hedef dile birkaç kelimeyle açıklama yapılacak şekilde aktarılmasıdır (Newmark, 1988: 83).

6. Eserlerin mizahi unsurların çevirisi açısından incelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde toplamda beş kitap olan serinin her birinden örnekler mizahi unsurlar formuna göre tespit edilmiştir. Ardından örneklerin hedef dil olan Arapçaya nasıl aktarıldığı Newmark'ın (1988) eşdeğerlik ve çeviri stratejilerine göre incelenmiştir.

6.1. Gürültülü Patırtılı Şeyler (الأشياء الصاخبة كثيرة الضوضاء) adlı eserin ve çevirisinin incelenmesi

Örnek 1:

Bağlam: Aşağıda dikkat çekmeyi seven ve sürekli espri yapmaya çalışan Furkan Efe'nin, sınıfa girerken söylediği söze ve ana kahramanın bunun üzerine yaptığı yoruma yer verilmektedir.

Tablo 6.1. Betimleyici Eşdeğerlik Örneği.

KM (Kaynak Metin)	EM (Erek Metin)
Furkan Efe: "Rafadan yumurta sevmeyenlere günaydın!" ... Çağla: "Nedense bu defa dili sürçmedi. Yani en azından rafadan yerine 'faradan' diyebilirdi" (s.21)	سامر: "صباح الخير يا من لا تحبون البيض المسلوق!" ... "نور: لقد زل لسانه هذه المرة لسبب ما ، كان بإمكانه أن يقول: مسروق بدلا من مسلوق على الأقل" (s.21)

Yukarıdaki bölümde ana karakter olan Çağla, sınıf arkadaşı Furkan Efe'nin sabah sınıfa girerken söylediği sözün ardından bir yorum yapmaktadır. Çağla bu yaptığı yorumla Furkan Efe'nin bazı kelimeleri kullanırken zorlandığını ve bunu espri haline getirdiğini vurgulamaktadır. "Rafadan yerine 'faradan' diyebilirdi" demesi, ortaya Türkçede yer almayan anlamsız bir kelime çıkarmaktadır. Bu da Johnson'ın mizah unsurları formunda sözel mizahın "saçma kelime" kategorisine girmektedir.

Çevirmen "faradan" sözcüğünü erek metne "كان بإمكانه أن يقول: مسروق بدلا من مسلوق" şeklinde aktararak anlamlı ve komik bir durum ortaya çıkarmıştır. "مسروق" çalınmış anlamına gelen sözcük, "rafadan yerine çalınmış yumurta diyebilirdi" anlamına gelerek erek dilde yeni bir anlam kazanmıştır. Çevirmenin burada bilinçli olarak anlamlı bir mizahi durum oluşturduğu görülmektedir. Çevirmenin

yerleştirme/doğallaştırma stratejisine göre çeviri yaptığı, yapmış olduğu bu çevirinin Newmark'ın betimleyici eşdeğerliğine girdiği düşünülmektedir.

Örnek 2:

Bağlam: Her şeyi unutan Şevval, ödevini yapmayanlarla birlikte tahtaya kaldırılmaktadır. Son anda Şevval'in sıra arkadaşı Şevval'in defterine bakarak onun aslında ödevini yaptığını görmektedir. Aşağıda Şevval'in sıra arkadaşının öğretmene sesli bir şekilde durumu bildirmesi sonucu Furkan Efe'nin söylediği bir cümleye yer verilmektedir.

Tablo 6.2. Kültürel Eşdeğerlik Örneği.

KM	EM
"Neyse ki Furkan Efe olaya son noktayı koydu: -Öğretmenim demek ki Şevval arkadaşımız bu defa da ödevini yaptığını unuttu!" (s.31)	"على أية حال فإن سامرا كان قد وضع النقط على الحروف، يا معلمي، هذا يعني أن زميلتنا لميس قد نسيت أنها فعلت الواجب!" (s.31/32)

Şevval ara ara ödevlerini yapmayı, yaptığı zamanlarda da öğretmene göstermeyi unutan bir öğrencidir. Örneklem olan kitap serisinde birçok mizah unsurlarına onun bu unutkanlığı üzerinden yer verilmektedir. Yukarıdaki örnekte Şevval ödevini yaptığını unutmuş ve ödev yapmayanlarla birlikte tahtaya kalkmıştır. Ödevinin yapıldığı anlaşılınca Furkan Efe esprili bir ifadeyle "öğretmenim demek ki Şevval arkadaşımız bu defa da ödevini yaptığını unuttu" diyerek arkadaşıyla alay etmiştir. Bu söyleme şekli durumsal mizah unsurlarından "aşağılama" kategorisine girmektedir.

Çeviriye bakılacak olursa çevirmenin kahramanların isimlerinde değişikliğe gittiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda çevirmen yerleştirme/doğallaştırma stratejisini uygulayarak erek odaklı bir yaklaşım izlemiştir. Ayrıca "son noktayı koymak" deyimini çevirmen konuyu açıklamak ve netleştirmek anlamına gelen "قد وضع النقط على الحروف" şeklinde erek dilde mevcut bir deyimle karşılamıştır. Yine "yerleştirme/doğallaştırma" stratejisini kullanarak erek odaklı bir çeviri yapmıştır. Çevirmenin bu şekilde yaptığı işlemin Newmark'ın (1988) kültürel eşdeğerliğine girdiği düşünülmektedir. Mizah unsuru çevirisinde çevirmenin "bu defa da" yani "هذه المرة" ifadesine yer vermeyerek eksiltme/çıkarma stratejisini uygulaması, mizahi unsurun hedef okuyucuya aktarılamamasına sebep olmuştur.

6.2. Dinozorların Selamı Var (مع تحيات الديناصورات) adlı eserin ve çevirisinin incelenmesi

Örnek 1:

Bağlam: Bilime ve aksiyona merakı olan hayalperest Aslı, yine bir araştırma konusuyla Çağla'nın karşısına çıkmaktadır.

Tablo 6.3. Kültürel Eşdeğerlik Örneği.

KM:	EM:
"Çağla: Anlat o halde. Neyle ilgili? Aslı: Tüm insanlıkla ilgili. ... Çağla: Eh, o zaman başarırın inşallah. Aslı: Elbette başaracağım. Ama nasıl başaracağımı bilmiyorum.	"نور: في هذه الحالة احك لي، خاصة بماذا؟ سارة: إنها خاصة بالبشرية كلها. ... نور: نعم، في هذه الحالة سوف تنجحين في ذلك ."

<p>Çağla: Bulursun bir yolunu elbette... Belki ben de yardım edebilirim.</p> <p>Gözlerini açtı. Bir eliyle kolumu tuttu.</p> <p>Aslı: Sahi yumurtlayan inek konusunda bana yardım edebilir misin?" (s.14)</p>	<p>سارة: سوف أنجح بالتأكيد، ولكني لا أعرف كيف سأنجح؟</p> <p>نور: سوف تجد طريقاً بالتأكيد.. وربما يمكنني مساعدتك أيضاً.</p> <p>فتحت عينها، وأمسكت ذراعي بيدها، وقالت أحقا يمكنك أن تساعدني في موضوع الأبقار التي تبيض". (s.14)</p>
---	---

Yukarıda verilen örnek ilk olarak Aslı'nın yapmaya çalıştığı icadının imkânsız olduğunun farkında olmaması mizahi unsurlardan "saraka" kategorisine girmektedir. Sonrasında başka hayvanlara ait bir özelliği inekte uygulamaya çalışma fikri "rol değiştirme" kategorisine dahil olmaktadır.

Çevirmen kaynak metinde yer alan "anlat o halde" ifadesini "في هذه الحالة احك لي" "o halde anlat bana" şeklinde erek metne aktarmıştır. Çeviride iyelik ekini ekleyerek redaksiyon ve genişletme stratejisini uygulamıştır. Aynı şekilde devamında gelen "neyle ilgili" ifadesini çevirirken "özellikle ne hakkında, neyle ilgili" şeklinde çevirerek genişletme stratejisini uygulamıştır. Kaynak metinde Çağla'nın söylemiş olduğu "eh" kelimesine karşılık gelebilecek en uygun kelimeyi "نعم" evet şeklinde aktararak kültürel eşdeğerlik stratejisini kullandığı ileri sürülebilir. Çevirmen "o zaman başarırın inşallah" ifadesini "في هذه الحالة سوف تتجحن في ذلك" "o zaman bunu başaracaksın" şeklinde aktararak "inşallah" ifadesinin kullanıldığı temenni ifadesine yer vermeyerek kesin ve net bir şekilde başaracağını belirtmiştir. Anlamda kaymanın söz konusu olduğu ifadede, "inşallah" ifadesi çıkarılarak çıkarma stratejisi uygulanmıştır. Bunun dışında yapılan çevirilerde birebir çeviri yöntemi uygulanarak kaynak odaklı bir yaklaşım izlenildiği görülmektedir.

Örnek 2:

Bağlam: Okulda düzenlenecek olan futbol müsabakasına 4/A sınıfı da katılacaktır. Kaptanlık için aday olan Furkan Efe'nin karşısına rakip olarak Aslı çıkmış ve girecekleri üç yarışta başarılı olanın kaptan olmasına karar verilmiştir. Aşağıda bu yarışlardan biri olan tekerleme söyleme oyunundan ve Furkan Efe'nin bir türlü tekerlemeleri söyleyemeyişinden söz edilmektedir.

Tablo 6. 4. Kültürel Eşdeğerlik Örneği.

KM:	EM:
<p>"Furkan Efe: Sen 'Çılgın Mucitler' adlı kitabı duymadın galiba?</p> <p>Çağla: Duydum.</p> <p>Furkan Efe: Çok eğlenceli bir kitap. Aynştayn hakkında her şeyi oradan öğrendim. Hatta afiyet teorisini bile!</p> <p>Çağla: İzafiyet teorisi demek istedin sanırım?</p> <p>Furkan Efe: Tamam, evet şimdi hatırladım. O senin dediğinden." (s.30)</p>	<p>"سامر: هل سمعت عن الكتاب المسمى: المخترعون المجانين؟</p> <p>نور: سمعت..."</p> <p>سامر: إنه كتاب مسل جدا، لقد عرفت كل شيء عن أينشتاين منه، حتى نظرية النسبة.</p> <p>نور: أعتقد أنك تقصد نظرية النسبية، أليس كذلك؟</p> <p>سامر: نعم، تذكرت الآن، هي ما قلته أنت (s.30).</p>

Yukarıda bahsi geçen örnekte Furkan Efe'nin izafiyet teorisini karıştırarak "afiyet teorisi" demesi cümleye anlamsız bir ifade katmaktadır. Bu durum sözel mizah unsurlarından "kelimelerin saçma dizilişi" kategorisine girmektedir.

Çevirmen kaynak metinde yer alan bu mizahi unsuru çevirirken "afiyet teorisi" ifadesini "oran, orantı, isnat, hısımlık" gibi anlamlara gelen "نظرية النسبة" şeklinde erek metne aktarmıştır. Verilen mizah, Türkçenin dil özelliğinden kaynaklı birbirine yakın iki sözcükten oluşmaktadır. Kaynak dil olan Arapçada izafiyet teorisi "نظرية النسبية" iken afiyet olsun "هنينا لك ، بالعافية" dir. Bu bağlamda birbirine benzer sözcüklerle tam karşılığı olmayan izafiyet ve afiyet sözcüklerini çevirmen "النسبة ve النسبية" şeklinde aktarmıştır. Burada çevirmen çeviri yaparken kelimenin anlamını tam olarak çevirmemişse bile kaynak metinde verilen "kelimelerin saçma dizilişi" mizahi unsurunu erek okuyucuya aktarabilmiştir. Çevirmenin yerleştirme stratejisini uyguladığı ve çevirinin kültürel eşdeğerliğini sağladığı söylenebilir. Ancak örnekte verilen mizahi unsurun kaynak ve hedef okuyucusu üzerindeki etkisinin aynı olmayacağı düşünülmektedir. Türkçede yaratılan mizah Arapçada görülmemektedir. "نصف" (yarım) kelimesi aracılığıyla نظرية النصفية / نظرية النسبية ikilisiyle kaynak metindeki benzer etkiyi Arapçada daha fazla meydana getirebilirdi.

Verilen örneğin kitaptaki görsel hali aşağıdaki gibidir. Resimde yer alan mizah, görsel mizahi unsurlardan "karikatürleştirme esprileri" kategorisine girmektedir. Örnekte yer alan mizah, kaynak dil olan Türkçenin dil özelliklerini taşıması sebebiyle metin içerisinde çeviri esnasında kayıpların yaşanmasına sebep olmuş ve resimde aktarım sağlanamayacağı ve anlamsız olacağı düşünüldüğünden resme çeviri kitapta yer verilmemiştir.

Resim 6.1. Afiyet teorisi (Asal, 2020: 30)⁵.

6.3. Bir Uzaylının Günlüğü (نور يوميات كائن فضائي) adlı eserin ve çevirisinin incelenmesi

Örnek 1:

Bağlam: Aşağıda Furkan Efe'nin Türkçe sınavında yazmış olduğu beslenme konulu kompozisyona eklediği bir şiire yer verilmektedir.

Tablo 6.5. Betimleyici Eşdeğerlik Örneği.

KM:	EM:
"Baklava, börek, güllaç, Olur kafamıza taç. Sofra bir kaldırılsın,	"البقلوة والفظائر التاج على رؤوسنا

⁵ Nesil Çocuk Yayınevi, 19. Baskısından alınmıştır.

Nereye kaçarsan kaç." (s.35)	لتقييم المائدة اهرب أينما تستطيع الهرب " (s.35)
------------------------------	--

Kaynak metinde geçen Furkan Efe'nin şiiri "kelimelerin saçma dizilişi" kategorisine girmektedir.

Çevirmen kaynak metinde yer alan "börek" sözcüğünü "الفطائر" börekler şeklinde çoğul olarak erek metne aktararak serbest çeviri yapmıştır. "Güllaç" sözcüğüne erek metinde yer vermeyen çevirmenin erek odaklı bir yol izlediği ve betimleyici eşdeğerliği sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca kaynak metindeki "güllaç/ taç/ kaç gibi biçimsel ahenk unsurları erek metinde kayba uğramıştır.

Örnek 2:

Bağlam: Furkan Efe'nin doğum gününde Aslı sözü alır ve arkadaşlarına seslenir. Aşağıdaki örnekte Furkan Efe'ye iltifatlar eden Aslı, Furkan Efe'nin daha önce bir futbol turnuvasında kendi kalesine iki gol attığını ağzından kaçırmasına yer verilmektedir.

Tablo 6.6. Betimleyici Eşdeğerlik Örneği.

KM	EM
-Furkan Efe futbol turnuvasında kendi kalesine iki gol atarak...	- لقد أحرز سامر هدفين في مرماه أثناء مسابقة كرة القدم
...	...
-Şey onu söylemeyecektim...(s. 131)	- لم أكن أريد قول ذلك. (s. 131)

Kaynak metinde Aslı'nın sosyal bir ortamda söylenmemesi gereken bir şeyi dillendirmesi durumsal mizahi unsurlardan "sosyal gaf" kategorisine girmektedir.

Yukarıda bahsi geçen örnekte çevirmen kaynak metinde geçen "atarak" şeklinde yarım bırakılan cümleyi erek metne "لقد أحرز سامر هدفين" iki gol attı şeklinde "tamamlanmış bir cümle" olarak aktarmıştır. İkinci cümlede geçen şey kelimesine yer vermeyerek çıkarma stratejisini kullanmıştır. Hem erek hem kaynak odaklı bir yaklaşımın gözlemlendiği örnekte betimleyici eşdeğerliğin sağlandığı söylenebilir.

6.4. İmdat Dersimiz İngilizce (الغوث لدينا حصاة لغة إنجليزية) adlı eserin ve çevirisinin incelenmesi

Örnek 1:

Bağlam: Aşağıda 4/A sınıfının İngilizce dersine yeni bir öğretmenin girmesi üzerine Aslı'nın abartılı hayalperest düşüncelerine yer yerilmektedir.

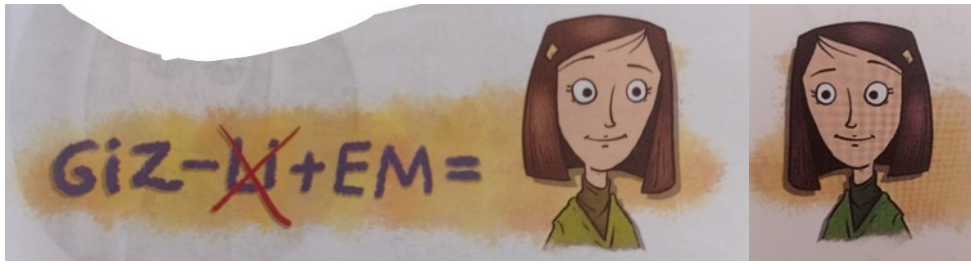
Tablo 6.7. Mizahi Unsurun Erek Metne Aktarılmadığı Bir Örnek.

KM	EM
İngilizce secret kelimesi gizli demektir. Gizem öğretmen de İngilizce öğretmenimiz. Gizli sözcüğünden -li ekini çıkarıp -em ekini eklersek Gizem oluyor. (s. 57)	

Yukarıda söz edilen Aslı'nın sözcüklerle oynayarak yapmış olduğu abartılı beyin jimnastiği sözel mizah unsurlarından “kes yapıştır söz” kategorisine girmektedir.

Çevirmen kaynak metinde yer alan ve kaynak dilin dil özelliklerine ait olan mizah unsurunu erek dile aktaramamıştır. Buna bağlı olarak konuyla ilgili kaynak metinde yer alan altı sayfayı da çevirmeyerek sonrasında gelen konuya devam etmiştir. Genel olarak çevirmenin dil odaklı yapılan mizah unsurlarına yer vermediği görülmektedir.

Aşağıda, verilen örnekteki mizahın görsel halleri yer almaktadır. Verilen resimdeki mizah, görsel mizahi unsurlardan “karikatürleştirme esprileri” kategorisine girmektedir. Çeviri esnasında mizahi unsur erek dile aktarılmadığı için resimde “giz-li+em” yazısına yer verilmeyerek sadece Gizem öğretmenin görsel haline yer verilmemiştir. Sağda erek metinde yer alan görselde Gizliem yazısı çıkarılmıştır.

Resim 6.2. Gizem öğretmenin (Asal, 2020: 57)⁶.

Örnek 2:

Bağlam: İngilizce dersinde öğretmen tahtaya “at koştu, suya düştü ve boğuldu” cümlesini yazar ve öğrencilerden bu cümleyi İngilizceye çevirmelerini ister. Aşağıda Furkan Efe ve Aslı'nın söz hakkı isteyerek verdikleri cevaplara yer verilmektedir.

Tablo 6.8. Çıkarma Stratejisiyle Yapılan Yanlış Çeviri Örneği.

KM	EM
Furkan Efe: The horse run. Water cum. Sonra bum. ...	سامر: ركض الحصان ، وسقط في الماء ، ونق. (s. 58)
Aslı: Dıgıdık dıgıdık deh... cumburlop... gulu gulu gulu. (s. 62/63)	

Yukarıda kaynak metinde verilen örnekte Türkçe cümlelerin İngilizcesini bilmeyen öğrencilerin yaptığı espriler yer almaktadır. Bu durum sözel mizah unsurlarından “şakalaşma” kategorisine girmektedir. Aynı zamanda anlamsız kelimelerin olması sebebiyle “saçma kelime”, kelimelerin anlamsız yan yana gelmesi sebebiyle “kelimelerin saçma dizilişi” kategorisine girdiğini söylemek mümkündür.

Çevirmenin kaynak dil olan Türkçeden İngilizceye olan çevirileri, erek dil olan Arapçadan Arapçaya yaptığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda çevirmen Furkan Efe'nin yaptığı kelime oyununa yer vermemiştir. Öğretmenin sorduğu soruyu aynı şekliyle çevirmeyi tercih ederek yanlış bir çeviri yöntemi kullandığı düşünülmektedir. Çevirmenin sonrasında gelen Aslı'nın cümlesini de çeviremediği gözlemlenmiştir. Bunun üzerine çevirmen çıkarma stratejisini uygulamış ve bu bölümde konuyla ilgili olan yerleri de

⁶ Nesil Çocuk Yayınevi, 13. Baskısından alınmıştır.

çevirmemiş böylece erek metne ve okuyucuya mizah unsurlarını aktaramamıştır. Buna bağlı olarak mizahta kayıplar yaşanmıştır.

6.5. Bizim Sınıf Kopya Çekmez (فصلنا لا يغش في الامتحان) adlı eserin ve çevirisinin incelenmesi

Örnek 1:

Bağlam: Öğretmen bir gün sınıfta münazara yapılacağını söyler. Bunun üzerine her grup kendine enteresan isimler koyar. Aşağıdaki örnekte grupların kendilerine verdiği isimlere yer verilmiştir.

Tablo 6. 9. İşlevsel Eşdeğerlik Örneği.

KM	EM
Damdan Düşen Ayı Grubu. Galaksinin Gevezeleri Grubu. Sarımsaksız Cacık Grubu. Hihohiho Grubu. (s. 82)	فريق الدب الذي سقط من السطح فريق ثرثاري المجرة. فريق الشجرات المثمرة. فريق حدائق الورود. (s. 82)

Kaynak metinde geçen örnekte grupların kendilerine verdikleri mizah içerikli isimler sözel mizahta "kelimelerin saçma dizilişi" kategorisine girmektedir. Bunun yanı sıra "hihohiho" sözcüğü kaynak dil olan Türkçede herhangi bir anlam ifade etmediği için "saçma kelime" kategorisine dahil olmaktadır.

Çevirmenin ilk iki grup ismini birebir çevirdiği görülmektedir. Üçüncü grup ismi olan "Sarımsaksız Cacık Grubu" ifadesini çevirmen "فريق الشجرات المثمرة" meyve ağaçları grubu olarak çevirmiştir. Çevirmenin burada "cacık" ifadesinin karşılığını bulamaması ya da kelimeyi anlayamaması sebebiyle düzenleme stratejisini kullanarak ifadeyi yeniden düzenlediği düşünülmektedir. Kaynak metinde yer alan "hihohiho" sözcüğü Türkçede bir anlam ifade etmediği için çevirmen bu sözcüğü de yeniden düzenlemiştir. "حدائق الورود" gül bahçeleri olarak çevirdiği "hihohiho" sözcüğünde çevirmen düzenleme stratejisini kullanmıştır. Bu bağlamda değerlendirilecek olursa çevirmenin ilk iki grup isminde işlevsel eşdeğerliği sağlayarak kaynak odaklı bir çeviri yöntemini benimsediğini, diğer iki grubun isminde ise betimleyici eşdeğerliği sağlayarak erek odaklı bir yol izlediğini söylemek mümkündür. Çeviride pek çok mizahi unsurun Arapçada yeniden yaratılması mümkünken çevirmen "kolay" çözümleri tercih etmiştir.

Örnek 2:

Bağlam: Aşağıda Furkan Efe'nin sınıfta yapılacak olan münazarayla ilgili Çağla'yla yapmış olduğu bir diyaloga yer verilmektedir.

Tablo 6. 10. İşlevsel Eşdeğerlik Örneği.

KM	EM
Çağla: Roman filan mı yazıyorsun yoksa? ...	نور: هل كنت تكتب رواية أو شيئا من هذا القبيل؟ سامر: لا... من أجل المظارنة.
Furkan Efe: Hayır... Müzaranaya çalışıyorum. Çağla: Müzaranaya mı? Furkan Efe: Yok yok... Müryazaya demek istedim. ...	نور: هل اسمها مظارنة؟ سامر: لا، لا... أردت أن أقول ميارظة. ...
- Furkan Efe: Müyaraza... ...	سامر: ميارظة...

Çağla: Münazara mı demek istiyorsun? ... Furkan Efe: Hah evet, onu demek istemiştim. (s. 84/85)	نور: هل تريد أن تقول مناظرة؟ ... سامر: نعم، كنت قد أردت قول ذلك. (s. 84/85)
---	---

Yukarıda kaynak metinde geçen Furkan Efe'nin “münazara” sözcüğünü bir türlü söylememesi ve her seferinde yanlış telaffuz eden etmesi sözel mizah unsurlarından “saçma kelime” kategorisine girmektedir.

Çevirmenin kaynak metinde yer alan mizah unsuru olarak kullanılan “münazara” sözcüğünü erek metne birebir olarak aktardığı görülmektedir. Kaynak metinde yer alan münazara sözcüğünün erek dil olan Arapçadan Türkçeye geçmesi nedeniyle çevirmenin bu sözcük üzerinde değişimler yapması kolay olmuştur. Bu sebeple çevirmen kaynak odaklı bir çeviri yaparak mizah unsurunu erek dile rahatlıkla aktarabilmiştir. İşlevsel eşdeğerliğin sağlandığının düşünöldüğü örnekte genel olarak kaynak odaklı bir yaklaşımın izlendiği göze çarpmaktadır.

Sonuç

Çeviride zor bir alan olarak kabul edilen mizah çevirisini ele alan bu çalışmanın, alanda çalışacak araştırmacılara ve mizah çevirisi yapacaklara teorik bilgi sunarak bir bakış açısı kazandırabileceği düşünölmektedir.

Newmark'ın (1988) V diyagramına göre, çeviride erek dil odaklı; uyarlama, serbest çeviri ve iletişimsel çeviriye çokça yer verilmiş ancak deyimsel çevirinin çok az kullanıldığı görölmüştür. Ayrıca V diyagramında yer alan ve kaynak dil odaklı; sözcüğü sözcüğüne çeviri, bağımlı çeviri, sadık çeviri ve anlamsal çevirinin çokça kullanıldığı görölmüştür.

Kitaplarda yer alan toplam 201 örnekte; Johnson'ın (2010) geliştirmiş olduğu resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurları inceleme formunda; “sözel mizahi unsurlardan; saçma kelime, kelimelerin saçma dizilişi, saraka, nesneyi farklı isimle isimlendirme, ironi, tekrarlı kafiye, şakalaşma, Türkçede yer almayan sesler, söz evirtim, kes yapıştır söz, yergi, zıt anlamlı kelime; durumsal mizahi unsurlardan; aşağılama, rol değiştirme, gaf yapma, özdeşseme, başkası üzerinde üstünlük hissine dayalı mizah, Freud sürçmesi, parodi, sürpriz durum, abartılı eylem komedisi, sosyal gaf” türleri görölrken, “sözel mizahi unsurlardan; kafiye, kavramsal açıdan yanlış ses, garip sesler, fıkra, tık tık kimse yok mu tarzı şaka oyunu, özlü taşlama, zıpır bilmece, bilmece; durumsal mizahi unsurlardan; -mış gibi oyun, dokunma içerikli fiziksel oyun, kaba şaka, vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler, başkasını taklit, muziplik, kötü şaka, anektod” türlerinden herhangi birine rastlanmamıştır.

Kitaplardan seçilen örneklere dayanarak en çok görölen mizahi unsurun sözel mizahi unsurlardan saçma kelime olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bazı örneklerin birden fazla mizahi unsur içerdiği göze çarpmıştır. İncelenen bazı mizah çevirisi çalışmalarında en çok ironi, aşağılama vb. mizah unsurları görölrken, bu çalışmada daha çok söylenen yanlış sözcükler, sesler ve mizahı yapan kişinin farkında olmama durumlarını içeren mizahi unsurlar görölmüştür.

Çalışmada yer verilen görsel içerikli mizah unsurlarından karikatürleştirme esprileri ve uçuk abartıya yer verilirken; kostüm, kavramsal tutarsızlık, fiziksel deformasyon, maskeleyme ve abartılı küçöltme unsurlarına yer verilmediği görölmüştür. Bunun yanı sıra resimler çeviri kitaba olduğu gibi aktarılmış

ancak içinde yazı bulunan resimli örneklerin bazıları erek dil olan Arapçaya çevrilerek verilmiş bazıları ise üzerinde yazılı bulunan ifadeler resimden çıkarılarak aktarım sağlanmıştır.

Çalışmada yer alan mizahi unsurlar erek metne aktarılırken Newmark'ın (1988) çeviride eşdeğerliğine göre incelenmiştir. Bu bağlamda çevirmenin en çok betimleyici eşdeğerliği kullandığı, daha sonra işlevsel eşdeğerliği, son olarak da kültürel eşdeğerliği kullandığı görülmüştür. Bazı mizahi unsurların çevirisinde birden fazla eşdeğerliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada çevirmenin genel olarak erek odaklı bir yaklaşım izlediği görülmüştür. Çevirmenin bazı mizahi unsurlarda hem kaynak odaklı hem de erek odaklı yöntemi bir arada kullandığı, kimi yerlerde tamamen çıkarma stratejisini uyguladığı ya da metni yanlış anladığı düşünülüp farklı çevirmesiyle hiçbirine yer vermediği belirlenmiştir.

Genel olarak çevirmenin kültürel ve dilsel ögeler taşıyan mizahi unsurların aktarımında çıkarma ya da yerileştirme stratejisinden faydalandığı, bunları çevirirken sorunlar yaşadığı ve buna bağlı olarak çeviride kültürel ve dilsel mizah kayıplarının olduğu saptanmıştır. Özellikle çalışmadaki mizahi unsurlarda çokça yer alan tekerleme ve dilsel özellikler taşıyan örneklerde, çevirmenin aktarım esnasında zorlandığı ve bazı yerlerde konuyu yanlış anladığı düşünülerek çeviremediği ve buna bağlı olarak mizah kayıpları yaşandığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak eserlerdeki bazı mizahlar çeviri metin olan erek metinde kaybolmuştur. Özellikle kültürel ve dilsel özelliklerdeki mizahlarda dipnot ya da benzeri açıklamalar olmadan yapılan aktarımların anlaşılması görülmektedir. Bu şekilde açıklayıcı çevirilerin erek kültürün mizahına zenginlik kattığı düşünülürse, çevirmenin bazı mizahi unsurların aktarımında bu zenginliği erek okuyucuya doğru biçimde veremediği söylenebilir.

Kaynaklar

- Ageli, N. (2014). For better or for worse- the challenges of translating english humour into Arabic. *The Journal of Human Sciences*, 23, 414-426.
- Akncı, Ş. (2015). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Alpaslan, G. G. (2007). *Tercüme-i Telemak*, (Y. K. Paşa, Çev.) Ankara: Öncü.
- Asal, Y. (2020). *Bizim matrak sınıf*. İstanbul: Nesil Çocuk.
- Aslan, H. (2006). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve cinsiyetlerine göre mizah tarzlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Attardo, S. (2008). A primer for the linguistics of humor. V. Raskin (Ed.). *The Primer of Humor Research* (s. 101-157). Berlin: The Deutsche Nationalbibliothek.
- Avadallah, A. M. ve Uylaş, S (2010). Fıkra türünün Arap ve Türk edebiyatlarındaki yeri. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 147-174.
- Berger, A. A. (1993). An anatomy of humor. *New Jersey: Transaction Publishers*, 1-49.
- Chiaro, D. (2010). Translation and humour, humour and translation. D. Chiaro (Ed.), *Translation, Humour and Literature: Translation and Humour*, Volume 1. London and New York: Continuum International Publishing Group, 1-29.
- Çer, E. (2019). Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa göre olmasını sağlayan başat bir değişken: eğitsel özellikler. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 1-11.
- Çiftçi, H. (1998). Klâsik İslâm Edebiyatında hiciv ve mizah, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (10), 139-162.

- Diot, R. (1989). Humor for Intellectuals: Can It Be Exported and Translated? The Case of Gary Trudeau's in Search of Reagan's Brain. *Meta*, 34 (1), 84-87.
- Doğan, Y. (2012). Abbasilerde mizah: ikinci dönem. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Durmuş, M. (2020). Mizah, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30, 205-206.
- Ferrâc, A. A. (1980). Ahbârü Cuhâ, Kahire.
- Güler, Ç. ve Güler, B. U. (2010). *Mizah, gülme ve gülme bilimi*. Ankara: Yazıt Yayıncılık.
- Günday, H. (2010). Abbasi Sarayının Sivri Dilli Nedimi: el-Cemmoz (-II-). *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (12), 69-93.
- Johnson, M. A. (2010). Humor in children's picture books, the university of north. Carolina, Unpublished Master Thesis.
- Kılıç, A. F. ve Gürbüz, H. (2019). Rezaizade Mahmut Ekrem'in edebiyata dair bazı dikkatleri ve eleştirileri, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2, 223-245.
- Köşeli, Y. (2012). Körfez Arap ülkelerinde çocuk edebiyatının doğuşu ve gelişimi. *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 119-134.
- Kurultay, T. (1994). Probleme und strategien bei der kinderliterarischen übersetzung im rahmen der interkulturellen kommunikation. Hans-Heino Ewers (der.) *Kinderliteratur im interkulturellen Prozess: Studien zur allgemeinen und vergleichenden Kinderliteraturwissenschaft*, Stuttgart, Weimer: Metzler, 191-201.
- Laurian, A. M. (1989). Humour et traduction au contact des cultures. *Meta Journal des traducteurs*, 34 (1), 5-14.
- McGhee, P. E. (2002). Understanding and promoting the development of children's humour. United States of America: Kendal/ Hunt Publishing Company.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak* (K. Aysevener ve Ş. Soyer, Çev.), İstanbul: İris Yayıncılık.
- Neydim, N. (2020). Çocuk edebiyatı klasiklerinde çeviri yaklaşımları: uyarlama, yeniden yazma, kültürel müdahale, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 851-858.
- Nesin, A. (2001). Mizah = gülmece. T. Çeviker (Ed), *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı İçinde*, İstanbul: Adam Yayınları, 19-63.
- Newmark, P. (1988), *A Textbook of translation*, New York – Londra – Toronto – Sidney – Tokyo: Shanghai Foreign Language Education Press, Prentice Hall.
- Neydim, N. (2006). Çeviri çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı çevirisi üzerine. Çeviribilim: Çeviri Derneği 2011 Genç Soluk Ödülü, (<https://ceviribilim.com/2006/06/01/ceviri-cocuk-edebiyati-ve-cocuk-edebiyati-cevirisi-uzerine/>, Erişim tarihi: 27.04.2022).
- Nida, E. A. (2001). *Contexts in translating*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Özocak, G. (2011). Türkiye'de siyasi iktidarın mizahla imtihanı: ifade özgürlüğü ve karikatür. *TBB Dergisi*, 94, 260-294.
- Öztürk, M. (2014). *Coğrafya eğitiminde araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Popa, D. E. (2004). Language and culture in joke translation, *Ovidius University Annals of Philology*, 15, 153-159.
- Popa, D. E. (2005). Jokes and translation, *Perspectives: Studies in Translatology*, 13 (1), 48-57.
- Ritchie, G. (2010). Linguistic factors in humour. D. Chiaro (Ed.). *Translation, Humour and Literature Translation and Humour* Volume 1, London and New York: Continuum International Publishing Group, 33-48.
- Ross, A. (1998). *The language of humour*. London and Newyork: Routledge, 4-8.
- Sarıkaya, M. (2020). *Modern Arap şiirinde alay ve sosyal eleştiri: halementişi*. İstanbul: Akdem Yayınları.

- Usta, Ç. (2009). Mizah dilinin gizemi. Ankara: Akçağ Basım Yayın Pazarlama.
- Ünsal, G. (2020). Mizahî öğelerin çevirisi üzerine bir inceleme: Bir Noel Gecesi örneği. *Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 663-682.
- Vandaele, J. (2002). Introduction (Re-) constructing humor: Meanings and means. *The Translator*, 8 (2), 149- 172.
- Vandaele, J. (2010). Humor in translation. Y. Gambier and L. Doorslaer (Eds). *Handbook of Translation Studies*, Amsterdam/Philadephia: John Benjamins Publishing, pp. 147-152.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 1-41.
- Yazıcı, M. (2020). İlk İngiliz mizah yazarı Geoffrey Chaucer ve tarihte Canterbury Masalları'nın ilk Türkçe çevirisi, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*. 5 (2020), 143-161
- Zabalbeascoa, P. (1993). *Developing translation studies to better account for audiovisual texts and other new forms of text production*, Doctoral dissertation, University of Lleida, Spain.
- Zabalbeascoa, P. (1996). Translating jokes for dubbed television situation comedies. *Translator*. 2 (2), 235-257.